

Uchwała z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 8/08

Sędzia SN Józef Frąckowiak (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Jan Górowski

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Stanisława K., Mariana M., Mariana M., Janusza N., Mieczysława N. i Kazimierza S. przy uczestnictwie Lucyny B., Heleny B., Stanisława N. (...) o zmianę kuratora, po rozstrzygnięciu na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej w dniu 7 marca 2008 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Częstochowie postanowieniem z dnia 4 września 2007 r.:

"1. Czy kurator ustanowiony przez sąd dla spółki dla zagospodarowania wspólnoty leśno-gruntowej z mocy art. 42 k.c. jest uprawniony do zwołania ogólnego zebrania członków spółki, celem wyboru przewodniczącego i pozostałych członków zarządu w świetle przepisów ustawy z dnia 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (Dz.U. Nr 28 poz. 169 ze zm.) w sytuacji, gdy nie została przez odpowiedni organ administracyjny wydana decyzja, o której mowa w art. 8 ust. 1 ww. ustawy o ustaleniu, które nieruchomości stanowią wspólnotę gruntową oraz decyzja o której mowa w art. 8 ust. 2 ww. ustawy o ustaleniu wykazu uprawnionych do udziału we wspólnocie gruntowej oraz wykazu obszaru gospodarstw przez nich posiadanych i wielkość przysługujących im udziałów we wspólnocie i kto wówczas będzie członkiem spółki.

2. W razie odpowiedzi negatywnej, jeżeli nie wykazano w drodze odpowiednich orzeczeń administracyjnych, mimo powołania osoby prawnej – spółki do zagospodarowania wspólnoty gruntowej – że przedmiotowa wspólnota gruntowa faktycznie istnieje, czy kurator powołany z mocy art. 42 k.c. jest uprawniony w tej sytuacji do zainicjowania likwidacji osoby prawnej – spółki do zagospodarowania wspólnoty gruntowej?"

podjął uchwałę:

Kurator ustanowiony przez sąd dla spółki, utworzonej do sprawowania zarządu nad wspólnotą działającą na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca

1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (Dz.U. Nr 28 poz. 169 ze zm.), powinien niezwłocznie zwołać zebranie jej członków w celu powołania zarządu spółki.

Uzasadnienie

(...) W dniu 19 maja 1998 r. Janusz N., Mieczysław N. i Barbara G. złożyli wniosek do Sądu Rejonowego w Zawierciu o ustanowienie, na podstawie art. 42 k.c., kuratora dla osoby prawnej – Spółki dla Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S., twierdząc, że członkowie zarządu oraz komisji rewizyjnej złożyli rezygnację i spółka nie ma statutowych organów. W dniu 28 stycznia 1999 r. wniosek o ustanowienie kuratora dla tej spółki złożyła także Gmina S., wskazując jako kandydata na kuratora radcę prawnego Annę K.

Postanowieniem z dnia 30 grudnia 1999 r. Sąd Rejonowy w Zawierciu ustanowił dla spółki kuratora w osobie Anny K., upoważniając ją do przeprowadzenia likwidacji spółki. Podstawą rozstrzygnięcia było ustalenie, że spółka istnieje i ma osobowość prawną, ale nie ma organów do jej reprezentowania oraz że zarządza mieniem, które nie podlega zagospodarowaniu na podstawie ustawy o wspólnotach gruntowych. Wobec tego zachodzi konieczność jej likwidacji.

Wnioskodawcy Janusz N., Marian M. i Mieczysław N. złożyli apelację od tego postanowienia Sądu Rejonowego, wnosząc o jego zmianę i ustanowienie kuratora w osobie Janusza N., ewentualnie o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zarzucili m.in. naruszenie art. 42 k.c. przez ustanowienie kuratora dla likwidacji spółki.

Sąd Okręgowy w Katowicach postanowieniem z dnia 5 września 2000 r. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że uchylił je w zakresie upoważniającym kuratora do przeprowadzenia likwidacji spółki oraz oddalił apelację w pozostałej części. Uznał, że sąd ustanawiając kuratora mógł badać jedynie przesłanki przewidziane w art. 42 k.c., tj. czy spółka ma organy mogące prowadzić jej sprawy, natomiast ustalenia dotyczące własności posiadanych przez spółkę nieruchomości oraz podstaw jej likwidacji nie należą do kompetencji sądu orzekającego o ustanowieniu kuratora.

Kurator przez kilkuletni okres swojej działalności nie powołał organów spółki, w związku z czym do Sądu Rejonowego składane były wnioski o jego zmianę, które

Sąd oddalał. Ostatni wniosek został oddalony postanowieniem z dnia 13 kwietnia 2007 r., a apelację od tego postanowienia złożył uczestnik Stanisław N., zarzucając, że kurator niewłaściwie gospodaruje majątkiem spółki. Apelację złożyli także wnioskodawcy, zarzucając m.in. naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 42 k.c., polegającą na przyjęciu, że kurator może zarządzać majątkiem osoby prawnej, zastępować jej organy i reprezentować osobę prawną. (...)

Sąd Okręgowy, rozpoznając apelację doszedł do przekonania, że w przedstawionym stanie faktycznym i prawnym występuje istotne zagadnienie prawne. Z jednej strony – w ocenie tego Sądu – powołany kurator nie może zwołać zgromadzenia członków spółki, gdyż brak decyzji starosty ustalającej, kto ma taki status, a w konsekwencji kurator nie może doprowadzić do powołania zarządu spółki, z drugiej zaś, jak wynika z postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2005 r., III CK 249/03 (OSNC 2005, nr 5, poz. 87), kurator nie może reprezentować spółki. W tej sytuacji rodzi się zasadnicze pytanie, czy celowe jest utrzymywanie przez sąd opiekuńczy kuratora dla osoby prawnej, jeżeli nie ma on możliwości prawnych powołania zarządu spółki i nie może jej reprezentować. Skoro jednak istnieje i działa w obrocie osoba prawna (Spółka dla Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowa w S.), której organów nie można powołać, to czy kurator uprawniony jest do zainicjowania likwidacji takiej osoby.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

(...) Wspólnoty gruntowe są instytucją obecną w polskim porządku prawnym od dawna. Ustawa z dnia 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (Dz.U. Nr 28, poz. 169 ze zm. – dalej: "u.z.w.g.") miała na celu uporządkowanie spraw związanych z istniejącymi wspólnotami i sprawowaniem zarządu nad nimi. Uchyliła ustawę z dnia 4 maja 1938 r. o uporządkowaniu wspólnot gruntowych (Dz.U. Nr 33, poz. 290), która, podobnie jak obowiązująca ustawa, przewidywała możliwość utworzenia spółki dla zagospodarowania wspólnoty gruntowej oraz administracyjny tryb ustalania granic gruntów należących do wspólnoty.

Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że istnieje osoba prawna Spółka dla Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S., która nie ma organu ją reprezentującego. Uczestnicy wspólnoty, których można zidentyfikować na podstawie listy znajdującej się w aktach sprawy, w dniu 25 października 1964 r.

zwołali zebranie, na którym uchwalili statut Spółki dla Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S., zatwierdzony w dniu 29 kwietnia 1965 r. przez kierownika Wydziału Rolnictwa Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Zawierciu. Zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 29 czerwca 1963 r. w pierwotnym brzmieniu, był to organ właściwy do zatwierdzenia statutu spółki powołanej do zarządzania wspólnotą, wobec czego uzyskała ona z dniem zatwierdzenia statutu osobowość prawną. Spółka zmieniała kilkakrotnie statut i zmiany te były zatwierdzane na podstawie powołanego przepisu przez właściwy organ administracyjny. Wybrane zostały organy spółki – zarząd i komisja rewizyjna. W 1998 r. członkowie ówczesnych organów spółki zrezygnowali z pełnia funkcji i Spółka dla Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S. utraciła organ zarządzający i kontrolny.

Burmistrz S. nie skorzystał z przewidzianej w art. 25 u.z.w.g. możliwości wyznaczenia członków zarządu spółki, ale podobnie jak członkowie spółki zwrócił się do sądu o ustanowienie kuratora. W takiej sytuacji sąd może wyznaczyć kuratora dla osoby prawnej na podstawie art. 42 k.c. i art. 603-605 k.p.c. Spółka powołana dla zagospodarowania wspólnoty gruntowej jest osobą prawną, której status został określony specjalnie. W znacznym stopniu jej powstanie i funkcjonowanie zostało poddane regulacji administracyjnoprawnej, jest to jednak osoba prawna i w sytuacji, w której nie ma organu zarządzającego, a burmistrz nie skorzystał z uprawnienia przyznanego mu w art. 25 ust. 2 u.z.w.g., nie można zainteresowanym członkom spółki odmówić ochrony cywilnoprawnej. Kompetencja Sądu Rejonowego w Zawierciu do ustanowienia kuratora dla Spółki powołanej do Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S. nie budzi więc wątpliwości.

Oceniając możliwość zwołania przez kuratora zebrania członków tej spółki należy zwrócić uwagę na dwie istotne okoliczności.

Po pierwsze, zgodnie z art. 18 ust. 2 u.z.w.g., wykaz uprawnionych do korzystania z wspólnoty gruntowej podlega z urzędu wpisowi do ewidencji gruntów; wszelkie późniejsze zmiany w wykazie osób uprawnionych, jak również zmiana statutu i zmiany w składzie osobowym zarządu, zgłasza do ewidencji gruntów zarząd spółki. Statut Spółki do Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S. został uchwalony i był zmieniany już pod rządami wspomnianej ustawy, w ewidencji gruntów dla Gminy S. powinien się więc znajdować złożony do niej wykaz osób, które tworzą wspólnotę leśno-gruntową. Ostatni z tych wykazów powinien

stanowić dla kuratora podstawę dla ustalenia listy uprawnionych do udziału w ogólnym zebraniu członków spółki.

Po drugie, trafnie Sąd Okręgowy podkreślił, że w postępowaniu administracyjnym nie ustalono dotychczas tego, co przewiduje art. 8 ust. 1 i 2 u.z.w.g. Brak prawomocnych decyzji ustalających, które nieruchomości stanowią wspólnotę gruntowo-leśną w S. oraz ustalających wykaz uprawnionych do udziału we wspólnocie gruntowej, jak również wykaz obszarów gospodarstw przez nich posiadanych i wielkość przysługujących im udziałów we wspólnocie. Toczące się od wielu lat postępowania administracyjne w tej sprawie doprowadziły do konkluzji, którą dwukrotnie wyraził Naczelny Sąd Administracyjny, że spór na temat tego, czy własność określonych gruntów przysługuje wspólnocie leśno-gruntowej w S., czy Gminie S., jest sprawą cywilną, do rozpoznania której właściwy jest sąd powszechny. Mając dodatkowo na względzie, że przed Sądem Okręgowym w Częstochowie toczy się postępowanie, które ma ostatecznie rozstrzygnąć problem własności gruntów położonych na terenie Gminy S. i określić, które z nich tworzą wspólnotę leśno-gruntową, konieczne jest ustanowienie zarządu dla spółki powołanej do zagospodarowania tej wspólnoty. Konieczność ta rysuje się tym wyraźniej, że wspomniana spółka jest stroną w toczącym się postępowaniu.

Założenie, które uczynił Sąd Okręgowy przedstawiając Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne, że bez wydania decyzji przewidzianej w art. 8 ust. 1 i 2 u.z.w.g. kurator nie może zwołać zebrania członków Spółki powołanej dla Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S. nie znajduje uzasadnienia. Wprawdzie niewątpliwie ustawodawca założył w powołanej ustawie kolejność działań zmierzających do uporządkowania spraw związanych ze wspólnotami gruntowymi odwrotną niż ta, którą zastosowali członkowie wspólnoty leśno-gruntowej w S., ale z tego faktu nie można wyciągać tak daleko idącego wniosku, że brak podstaw do zwołania zebrania członków spółki ustanowionej dla zagospodarowania tej wspólnoty. Jeżeli właściwy wtedy organ zatwierdził jej statut, to brak podstaw, aby odmówić jej możliwości działania. To, że spółka ta powstała przed wydaniem decyzji przewidzianej w art. 8 ust. 1 i 2 u.z.w.g., nie może podważyć faktu, iż z prawnego punktu widzenia jest osobą prawną mogącą uczestniczyć w obrocie prawnym. Członkowie wspólnoty leśno-gruntowej w S., istniejącej w chwili wejścia w życie ustawy regulującej sprawę związane z funkcjonowaniem wspólnot gruntowych, byli zapewne przekonani o istnieniu

wspólnoty oraz o tym, kto do niej należy, dlatego jak najszybciej wypełnili obowiązek uchwalenia statutu dla spółki zarządzającej ich wspólnotą. O tym, że działania te wywarły skutek prawny świadczą nie tylko decyzje właściwych organów administracji, zatwierdzających statut spółki i jego zmiany, ale skuteczne dokonywanie czynności prawnych przez organy spółki w ciągu kilkudziesięciu lat, aż do 1998 r. W tej sytuacji kurator powołany dla spółki powinien, na podstawie ostatniego możliwego do ustalenia stanu członków wspólnoty, zwołać zebranie jej członków w celu powołania zarządu spółki.

Za taką interpretacją relacji pomiędzy art. 18 i art. 8 ust. 1 i 2 u.z.w.g. przemawia jeszcze jedna istotna okoliczność; to, czy wspólnota leśno-gruntowa w S. jest właścicielem określonych gruntów, przesądzi ostatecznie dopiero prawomocny wyrok, jaki zapadnie w sprawie zawisłej przed Sądem Okręgowym w Częstochowie, a warunkiem podjęcia postępowania w tej sprawie jest przywrócenie Spółce powołanej dla Zagospodarowania Wspólnoty Leśno-Gruntowej w S. zdolności do działania, czyli powołanie jej zarządu. Dopiero więc po zakończeniu tego postępowania powstaną warunki do tego, aby – jeżeli okaże się, że wspólnota leśno-gruntowa w S. jest właścicielem nieruchomości – starosta ustalił w decyzji wielkość tych nieruchomości oraz liczbę członków wspólnoty i wielkość przypadających im udziałów. Gdyby natomiast sąd ustalił, że wspólnota nie posiada żadnych nieruchomości, to znajdzie podstawę do podjęcia decyzji o rozwiązaniu spółki oraz przeprowadzenia jej likwidacji.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego konsekwentnie wyrażane jest stanowisko, że decyzja administracyjna wydana na podstawie art. 8 ust. 1 i 2 u.z.w.g. wiąże sądy powszechne (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 1966 r., III CO 39/65, OSNCP 1966, nr 11, poz. 181, i z dnia 16 lutego 1968 r., III CZP 78/66, OSNCP 1968, nr 10, poz. 161, oraz postanowienie z dnia 7 marca 2002 r., II CKN 619/99, OSNC 2003, nr 2, poz. 30). W rozpoznawanej sprawie nie wydano jednak decyzji w tej sprawie, gdyż istnieje spór o to, czy nieruchomości, o których mowa w art. 1 i 3 u.z.w.g., stanowią mienie gminne, czy też wchodzą w skład wspólnoty. Przy rozpoznawaniu tego, czy jest możliwe wydanie w tej sprawie decyzji administracyjnej na podstawie art. 8 ust. 1 lub 2 u.z.w.g., Naczelny Sąd Administracyjny wyraził pogląd, że rozstrzygnięcie sporu o własność nieruchomości należy do sądów powszechnych.

Pogląd ten w okolicznościach rozpoznawanej sprawy zasługuje na aprobatę. Decyzja wydana na podstawie art. 8 ust. 1 lub 2 u.z.w.g. ma charakter deklaratoryjny i stwierdza tylko stan prawny istniejący w dniu wejścia w życie ustawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2002 r., II CKN 619/99). Jeżeli natomiast powstał spór dotyczący, czy nieruchomości, o których mowa w art. 1 i 3 u.z.w.g., należą do Gminy S. czy do wspólnoty leśno-gruntowej w S., to właściwa do jego rozstrzygnięcia jest droga sądowa. W sporze tym, na podstawie wszystkich dostępnych materiałów dotyczących powstania w S. wspólnoty gruntowej, należy ustalić, czy w dniu wejścia w życie ustawy z dnia 29 czerwca 1963 r. istniały w Gminie S. grunty, które w rozumieniu art. 1 i 3 tej ustawy tworzyły wspólnotę gruntową.

Dokonana analiza stanu prawnego prowadzi do wniosku, że nie ma podstaw do tego, aby kurator uzależniał zwołanie zebrania członków wspólnoty w S. od wydania decyzji, o których mowa w art. 8 ust. 1 i 2 u.z.w.g. Przeciwnie, to zwołanie takiego zebrania na podstawie listy członków tej wspólnoty pozwoli na powołanie jej zarządu, co z kolei umożliwi zakończenie postępowania sądowego w sprawie ustalenia stosunków własnościowych w Gminie S. (...)

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 390 k.p.c., podjął uchwałę, jak na wstępie.